

Tieteellinen elämä

Ranskan yliopistoelämässä ja julkisessa keskustelussa on muutaman vuoden ajan käyty kiivasta tiedepoliittista keskustelua siitä, miten päivänpolitiikka vaikuttaa, sekä tarkoituksella että huomaamattaan, tieteen rakenteisiin ja sen tekemiseen. Ranskassa tällaisella keskustelulla on pitkät perinteet ja se on niin sanotusti ”arkipäivää”, mutta kuluneiden kolmen vuoden ajan kiistat ovat olleet teemoiltaan uusia.

Martta Heikkilän ”Ranskan yhtenäisyyden dekonstruktio: Tiede, politiikka ja moniarvoinen todellisuus” (*Tiede & edistys* 1-2/2022) selvitti tapahtumien kulkua perusteellisesti, mutta lyhyesti sanottuna kiista sai alkunsa siitä, kun lokakuussa 2020 tuolloinen Ranskan opetusministeri Jean-Michel Blanquer esitti julkisessa puheessaan, että Ranskan yliopistoihin on levinnyt ”muualta tullut” eli yhdysvaltalaisista alkuperää olevaa ideologia, joka hänen mukaansa uhkasi Ranskan tasavaltalaista yhteiskuntaa. Kiista pääsi lopullisesti vauhtiin, kun *Le Monde* julkaisi muutamaa viikkoa myöhemmin avoimen kirjeen, jonka allekirjoittajina oli parisataa tieteentekijää professoreista lähtien. Tässä ”Sadan manifestissa” väitettiin, että anglosaksiset ajattelutavat uhkaavat ranskalaista tieteellistä elämää ja että näitä uhkaavia ideologioita ovat monikulttuurisuus ja identiteettipoliittikka vähemmistöjen oikeuksien korostamisena. Manifestin väitteenä oli, että näiden ajattelutapojen seurauksena on syntynyt tiedettä vaarantavaa ylivarovaisuutta, kun tarkasteltavat ilmiöt liittyvät ”alkuperäiskansoihin, rotuun perustuviin ja dekolonialistisiin ideologioihin”.

Keskustelu sai vielä uusia tasoja, kun helmikuussa 2021 korkeakoulutus-, tutkimus- ja innovaatioministeri Frédérique Vidal ilmoitti valtiollisena toimijana määräävänsä tehtäväksi selvityksen siitä, miten ”islamilaishemmistölaisuus” vaikuttaa Ranskan yliopistoissa. Vaikka tätä julistusta seurasi nopea vastareaktio niin tieteentekijöiden kuin tiedeinstituutioidenkin taholta, sen vaikutus oli rajua. Ja mitä muuta se voisi ollakaan:

jos tieteen rakenteiden korkein, vähintäänkin rahoitusta säätelevän tahon johto puhuu näin, se tulee otetuksi tosissaan. Useat nimenomaan vähemmistöjen asemaa, rasismia ja kolonialismin perintöä tuntevat tutkijat toki kielsivät tällaisen ylivarovaisuuden olemassaolon - onhan yleisesti jaettu lähtökohta se, että tiede pitää sisällään rakenteellisia tekijöitä, joiden vaikutuksesta tutkimus ei vielä edes tunnista näitä yhteiskunnallisia epäkohtia ja on varovaisuuden sijaan pikemminkin sokea niille. Tästä vastakkaisesta lähtökohdasta *Le Monde* julkaisi (20.2.2021) julkisen kirjeen, jossa 600 tutkijaa avasi lyhyesti omaa kantaansa kyseiseen ilmiöön ja vaati Vidalin eroamista. Samoin Ranskan tieteellisen tutkimuksen keskus (CNRS) julkaisi tiedotteen, jonka mukaan ministerin väite ei kuvaa minkäänlaista ”tieteellistä todellisuutta”.

Keskustelu jatkui pitkin vuotta 2022 ja erityistä siinä oli päivänpoliittisten toimijoiden, juuri hallituksen jäsenten vahva osallistuminen. Jo mainittu ministeri Blanquer jopa osallistui yliopiston puitteissa järjestettyyn seminaariin ”Après la déconstruction: reconstruire les sciences et la culture” lausumalla puheenvuorossaan, että intersektionaalisen ajattelun ja jopa niinkin konservatiivisen perinteen kuin dekonstruktion voi nähdä ”pelkona Valistuksen ideoiden edessä” ja että tämän pelon edessä ei saa perääntyä.

Tällainen uhkailu ja järjestelmällinen vaikuttamistyö on varmasti jättänyt jälkensä yliopistomaailmaan - siitä huolimatta että se lopulta laantui jo päivänpoliittisistakin syistä, onhan hallituksen ministereineen vaihtunut. Tänä keväänä kävi lisäksi ilmi, että ministeri Vidalin julistus selvityksen toimeenpanosta ei pitänyt kukaan paikkaansa: maaliskuussa *Le Monde* uutisoi (29.3.2023) saaneensa tietoonsa, että mitään selvitystä ei koskaan käynnistetty, vaikka siinä kauhussa oli tähän saakka eletty. Pariisilaisen Sciences Po -yliopiston professori Nonna Mayer avasi tätä tapahtumasarjaa eurooppalaisen politiikan tutkimuksen

konsortion (ECPR) *The Loop* -blogissa julkais-
tussa kirjoituksessaan “Islamo-leftism in French
universities: a dangerous chimera”. Hänen
mukaansa tämä ylimmän päivänpoliittisen joh-
don kampanja on ainutlaatuinen tapaus: kyse ei
ole vain tieteen rakenteiden muuttamisesta niillä
tyypillisillä politiikkaan kuuluvilla hallinnallisilla
tavoilla, jotka myös lain kirjaimen mukaan ovat
luvallisia, vaan tieteentekijöiden henkiseen ilma-
piiriin vaikuttamisesta. Tällöin se tosiasia, että
selvitystä ei koskaan edes aloitettu ei lopulta ole
merkitsevä - vahinko on jo tapahtunut.

Mayer selvittää kirjoituksessaan kampanjan
vaikutusta: hetkiä joissa tutkimus on pääsemässä
alkuun - olipa sitten kyse yksittäisten tutkijoiden
urista, tutkimuskysymyksistä, kirjoista tai hank-
keista - kannattelee usein nimenomaan tietty
yhteisöllinen, kollegiaalinen ja solidaarinen kyt-
kösten verkko. Tätä pohjaa kampanja repi rikki
tehokkaasti. Mayer viittaa julkilausumaan, jonka
kirjoittajana oli muun muassa sosiologi Éric
Fassin (*Le Monde* 29.3.2023): tällaisten kampan-
joiden tulokset ovat musertavia, hylättyjä tut-
kimusaiheita, julkaisemattomia tutkimuksia ja
kirjoja, ääneenlausumattomia tutkimustuloksia.
Mayer muistuttaakin tekstissään, että tutkimuk-
sen vapautta uhkaavat Khimairat voivat olla
muodoltaan yllättäviä ja uusia keinoja vaativia.
Nyt tämä tarkoituksella luotu kuvitteellinen hir-
viö osui tieteellisen elämän herkkään kohtaan:
kun tieteellistä vapautta on totuttu puolusta-
maan nimenomaan neutraaliuden nimissä, nyt
oli puolustettava sitä haurasta paikkaa, jossa
tutkimus pitää kiinni omista paikantuneisuuk-
sistaan, puolenvainnoistaan, yhteiskunnallisista
sidoksistaan ja omasta politiikastaan.